

Unit – Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning

Vår ref.
20/01043-9

Deres ref.
19/00445-2

Dato
04.03.2020

Invitasjon til innspill om det videre arbeidet med åpen tilgang til vitenskapelige publikasjoner og datasett

Innledning

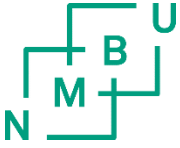
NMBU viser til brev fra UNIT 10. februar 2020 og henvendelse fra UHR 13. februar 2020. I lys av rapporten «Rettighets- og lisensspørsmål» av førsteamanuensis Torgeir Kielland ved det juridiske fakultetet ved UiB, inviteres det til innspill om hvordan aktører og myndigheter bør arbeide videre for å nå målet om åpen tilgang. NMBU ønsker å sette fokus på følgende:

- Lisenser
- Finansieringsmodeller for åpen forskning
- Positiv stimulering og kompetanseheving

Lisenser

I utredningen berøres forholdet mellom Creative Commons-lisenser, i hovedsak knyttet til åpen publisering, og den norske åndsverksloven. Plan S anbefaler lisensen CC BY, som tillater at en artikkel kan deles fritt, bearbeides, bygges på, og gjøres kommersielt tilgjengelig. Denne lisenstypen strekker seg lenger enn norsk åndsverkslov. Med CC BY er det nok å indikere at det er gjort endringer, men norsk åndsverkslov sikrer at originalverket respekteres gjennom at endringer må «tilfredsstillende» angis. NMBU mener at:

- CC BY-lisens kan være for omfattende for forfatter(e), med begrensede nyanser. Valg av CC BY er krevende ut fra et forskningsetisk prinsipp om at opphaver til publikasjonene blir navngitt og bundet til et omarbeidet verk som opphaver ikke vedkjenner seg.
- Innenfor Plan S og Forskningsrådets betingelser for prosjektstøtte, bør det være mulig å velge lisenser som er mindre åpne enn CC BY. Det kan være lisensen CC BY-ND, som ikke tillater videre bearbeidelse, eller lisensen CC BY-NC, som ikke tillater kommersiell bruk av publikasjonen.

- Det er liten erfaring og forskning på hvilke konsekvenser som kan inntreffe ved bruk av ulike lisenser. Det er derfor spesielt viktig å få klarhet i hvilke konsekvenser som oppstår/kan oppstå ved bruk av eller krav om bruk av såkalt åpne lisenser.
- Fornuftige lisensmuligheter, positiv stimulering fra myndigheter og finansierer, og faktisk oppfølging av krav om åpen tilgang er viktig. Opplæring, veiledning og god nasjonal infrastruktur vil ha effekt og gjøre forskere trygge i valg av lisenser, og dermed sannsynligvis øke andelen publikasjoner med åpen tilgang.

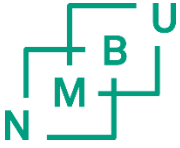
Utredningen berører i liten grad lisenser for åpne datasett. Forskningsdata og publikasjoner krever gjerne ulike lisenser. Det kan også være særlige hensyn og utfordringer innen de ulike fagområdene knyttet til åpne datasett. Forskerne eier sine artikler om de ikke fraskriver seg copyright, men etter reglementet eier de ikke forskningsdata. NMBU tilrår:

- Et videre arbeid med vurderinger og kompetanseutvikling rundt aktuelle lisenser for åpne datasett. Både DIFI, EU-kommisjonen og åpne dataarkiv gir anbefalinger om bruk av ulike lisenser for åpne data. Dette området bør utredes videre i nært samspill med fag- og forskningsmiljøene.

Finansieringsmodeller for åpen forskning

Dagens finansieringsmodeller for åpen forskning oppleves som krevende for mange institusjoner. I flere av de nasjonale avtalene som er inngått med forlagene, betaler institusjonene både for publiseringsavgift (APC-avgift) og for abonnementsutgift. Institusjonene betaler dermed dobbelt opp. NMBU mener at:

- UNITs «les og publiser»-avtaler representerer en krevende overgang fra tradisjonell abonnements- og publiseringspraksis til Plan S. Opprinnelige abonnementskostnader, kostnader for åpen publisering og pristigning gir betydelige endringer for deltakerne i konsortiet.
- Fremtidige forhandlingsrunder må gi bedre avtaler for institusjoner og forfattere, ved at det for eksempel settes tak på forfatterbetaling (APC-avgift).
- Forvaltningen av åpen tilgang mellom UNIT og institusjonene må bli bedre. Det må være full åpenhet mellom forlag og institusjoner, inkludert publikasjonskvoter.
- Midler til åpen forskning (data og publikasjoner) tildeles via prosjekter, utgiftene må inngå som en del av prosjektfinansieringen. Dog må totalbudsjettene for søknadene/prosjektene innrettes/økes slik at åpen tilgang ikke går ut over forskningen. Alternativt må det settes av nasjonale ressurser hvor man kan søke om midler til åpen publisering og åpne data.
- I tillegg må det settes av nasjonale ressurser hvor man kan søke om midler til åpen publisering og åpne data som faller utenfor finansierte prosjekter.

Positiv stimulering og kompetanseutvikling

For økt åpen tilgang er det viktig med god kunnskap, dialog og involvering både på institusjons- og individnivå. Området er omfattende og krever mye kapasitet og ressurser i sektoren for å skape innsikt, god forvaltning og individuell deltakelse. NMBU mener at:

- Kompetanseutvikling innen åpen forskning er viktig for institusjoner, studenter og ansatte. Videre utvikling må skje gjennom motivasjon, forpliktelser, bevisste valg og endringer av praksis.
- Det må sikres en velfungerende infrastruktur som legger til rette for åpen tilgang. System for egenarkivering av artikler må være så enkelt å bruke at forskere ikke opplever det som en hindring. Det er viktig å få plass et nasjonalt vitenarkiv, som vil effektivisere arbeidet med egenarkivering ved institusjonene.
- En utvikling som gir flere åpne vitenskapelige tidsskrifter med kvalitet på nivå 2 i NSDs kanalregister, vil kunne bidra til at det velges et åpent tidsskrift dersom dette egner seg for forskningsresultatene og når fram til aktuelle forskerfelleskap. Videre bør fagmiljøene oppfordres til å arbeide for at tidsskrifter innen eget fagområde blir åpne.
- Det må fokuseres på andre aspekter ved åpen forskning, som f.eks. åpne læringsressurser. En bevisstgjøring av undervisere på bruk av materiale med åpen lisens, åpner for at man også på en større måte kan tilgjengeliggjøre undervisningsmateriale og synliggjøre aktivitet ved institusjonen

NMBU ønsker å påpeke stram høringsfrist med tanke på å sikre tilfredsstillende behandling i universitetets faglige organ.

Vennlig hilsen

Ragnhild Solheim
Forskningsdirektør

Nina Eskild Riege
Universitetsbibliotekar

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

Kopi til: Universitets- og høgskolerådet v/Vidar Røeggen, FIE - Forskning, innovasjon og eksternt samarbeid v/Solveig Fossum-Raunehaug

Mottaker	Kontaktperson	Adresse	Post
Unit – Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning			